

Πολιτισμός

Κυριάκος Αθανασιάδης: Ας είναι καλά γυναικεία μυθιστορήματα, αστυνομικά, παιδικά που κρατούν εν ζωή εκδότες και βιβλιοπώλες

31 Οκτωβρίου 2016,

Το νέο βιβλίο του, ο «Οδηγός συγγραφής», ένα εγχειρίδιο στηριγμένο σε 50 κανόνες που πατούν γερά στα πόδια τους και προσφέρουν απλές, σαφείς και πρακτικές συμβουλές «από τα μέσα» είναι η αφορμή της συνομιλίας μας με τον συγγραφέα Κυριάκο Αθανασιάδη. Το βιβλίο καταρρίπτει τους μύθους σχετικά με το γράψιμο τονώνοντας τη θέληση των νέων (αλλά όχι μόνο) πεζογράφων να γράψουν καλή λογοτεχνία, να συνεχίσουν να γράφουν μέχρι το πολυπόθητο «τέλος», να εκδώσουν το βιβλίο τους και να το δουν να πετυχαίνει.

Ποιος είπε ότι το ταλέντο αρκεί για να γραφτεί ένα καλό βιβλίο;
Ποιος είπε ότι η λογοτεχνία δεν υπακούει σε κανόνες και μάλιστα αυστηρούς;

«Οδηγός Συγγραφής» ο τίτλος του βιβλίου σας με 50 οδηγίες προς επίδοξους συγγραφείς, οι οποίες κρίνω ότι ξεφεύγουν από τα όρια του εγχειριδίου.

Εξηγήστε μας.

Δεν ξέρω αν ξεφεύγουν. Αλλά ούτε το βιβλίο αφορά μόνο επίδοξους συγγραφείς. Και, καθώς πληροφορούμαι, δεν διαβάζεται μόνο από επίδοξους συγγραφείς – και χαίρομαι πολύ γι' αυτό. Απευθύνεται σε οποιονδήποτε γράφει και σε όλους όσοι ασχολούνται γενικότερα με την πεζογραφία, είτε αναγνώστες είναι αυτοί, είτε κριτικοί λογοτεχνίας. Πρακτικά, έχει να κάνει με δύο πράγματα. Θέλει να καταδείξει, αρχικά, πως καλό είναι να ονειρεύεται να γίνει κανείς, π.χ., Μούζιλ, αλλά αποκλείεται να τα καταφέρει αν δεν μπορεί πρώτα να γράψει ένα «κανονικό» μυθιστόρημα. Και, κατά δεύτερον, πως αυτό το «κανονικό» μυθιστόρημα είναι ένας άγνωστος τόπος που θέλει τρομερή δουλειά και αφοσίωση για να τον προσεγγίσεις. Και ότι το ταλέντο είναι απαραίτητο ασφαλώς, αλλά όσο απαραίτητο είναι και στη μαγειρική: Κανείς άνθρωπος με μαγειρικό ταλέντο δεν θα μαγειρέψει καλά αν δεν μάθει να μαγειρεύει. Και αν δεν έχει πρώτες ύλες.

Η γραφή είναι τέχνη και διδάσκεται, γράφετε. Τα τελευταία χρόνια έχουν δημιουργηθεί πολλές σχολές που διδάσκουν δημιουργική γραφή. Έχουν δημιουργήσει, αντίστοιχα, επαρκείς συγγραφείς;

Σχεδόν όλοι οι σύγχρονοι συγγραφείς, οι γνωστοί, οι βραβευμένοι, οι πολυμεταφρασμένοι, έχουν βγει από σχολές δημιουργικής γραφής, που είναι πραγματικά πανεπιστήμια υψηλού επιπέδου και παρέχουν τρομερές γνώσεις στους σπουδαστές τους. Τρομερές και ανεκτίμητες. Κανείς δεν μπορεί να τις βρει από μόνος του (κανείς = ένα στατιστικώς ασήμαντο ποσοστό). Δεν έχω άποψη για τις αντίστοιχες σχολές στην Ελλάδα ή για τα αντίστοιχα σεμινάρια. Είμαι σίγουρος πως κάποια από αυτά θα παρέχουν ένα καλό πλαίσιο σπουδών.

Είναι γενική η αντίληψη ότι για να γράψει κάποιος πρέπει πρώτα να έχει διαβάσει πολύ. Αυτό, ωστόσο, δεν συμβαίνει σε αρκετές περιπτώσεις ευπώλητων συγγραφέων. Θέλετε να σχολιάσετε;

Ομολογώ πως δεν έχω κανένα τέτοιο αντιπαράδειγμα. Εάν όντως υπάρχουν τέτοιοι, οφείλουμε να τους βγάλουμε το καπέλο. Αλλά το αποκλείω να υπάρχουν.

Οι οδηγίες σας έχουν αρκετή χιούμορ που αφήνει την εντύπωση ότι έχετε διαβάσει αρκετά «κακά» κείμενα και θέλετε να αποτρέψετε ίσως και να προστατέψετε τους επίδοξους «κακούς» συγγραφείς. Ισχύει κάτι από αυτά;

Όλοι οι αναγνώστες όλων των εκδοτικών οίκων διαβάζουν κυρίως άσχημα πρωτόλεια, αυτά αποτελούν το συντριπτικό ποσοστό της δουλειάς – στην Ελλάδα και παντού. Ο Οδηγός μπορεί να βοηθήσει εδώ, αρκεί να καταλάβει κανείς ότι χρειάζεται δουλειά, ότι δεν έχει ανακαλύψει καμία Αμερική. Αρκεί δηλαδή να πάρει τους κανόνες σοβαρά, κατά γράμμα (το εννοώ το «κατά γράμμα»), και να τους εφαρμόσει. Με άλλα λόγια: Να δουλέψει. Αν δεν δουλέψει, έχει ελάχιστες έως καμία

πιθανότητες να τα καταφέρει. Χωρίς δουλειά (σωματική, αγχωτική, χρονοβόρα) δεν θα ξεπεράσει τη μετριότητα ποτέ. Δεν υπάρχει περίπτωση. Εκτός αν είναι ο Κάφκα. Αλλά αν είναι ο Κάφκα δεν θα διαβάσει τον Οδηγό, ούτε αυτή τη συνέντευξη.

Πολλά βιβλία γράφονται, αρκετά εκδίδονται, λίγα, ωστόσο, αναγνωρίζονται από το αναγνωστικό κοινό. Γιατί συμβαίνει αυτό;

Αντιστοίχως, πολλοί άνθρωποι γεννιούνται, ένα ελάχιστο ποσοστό τους παίζει κρίσιμο ρόλο στην Ιστορία, και για πολύ λίγους από τους τελευταίους γράφονται επαινετικές βιογραφίες πολλά χρόνια μετά τον θάνατό τους. Αυτή είναι η συνθήκη της ζωής: Η κοινή ανθρώπινη μοίρα. Ειδικώς στα βιβλία, η τύχη ή οι συγκυρίες μπορεί να σβήσουν από τη συλλογική μνήμη κάποιους τίτλους που θα άξιζαν να επιβιώσουν. Ποιος θα μπορούσε να ισχυριστεί το αντίθετο; Αλλά, συγκριτικά πάντα, είναι τόσο λίγα τα μνημειώδως καλά έργα, τα αριστουργήματα. Δόξα τω Θεώ, όσα μένουν, αριστουργήματα ή απλώς καλά, είναι άπειρα: Δεν θα προλάβουμε ποτέ να τα διαβάσουμε όλα, ή να τα αναγνωρίσουμε καν. Κυρίως: Δεν θα προλάβουμε καν να πιάσουμε στα χέρια μας ούτε ένα πολλοστημόριο των τίμιων βιβλίων, αυτών δηλαδή που μας κρατούν στη ζωή και μας συντροφεύουν καλά. Δεν μας κρατά ο Τζόις στη ζωή, ούτε μας συντροφεύει.

Και γιατί άλλα βιβλία, που δεν πληρούν τις οδηγίες σας, βρίσκονται στις λίστες των ευπώλητων; Είναι ανάλογο το επίπεδο της πλατιάς μάζας των αναγνωστών με αυτό των τηλεθεατών;

Όλα τα ευπώλητα ακολουθούν τους περισσότερους κανόνες. Και ο Ντίκενς τούς ακολουθεί, και η ροζ λογοτεχνία τούς ακολουθεί. Και ο Ντοστογιέφσκι, και η Άγκαθα Κρίστι. Δεν είναι δικό μου οι κανόνες, είναι του είδους. Εγώ απλώς τους καταγράφω, τους βάζω σε μια σειρά και τους αφηγούμαι με τον τρόπο μου. Ίσως μόνο κάποια να μην ακολουθούν τον κανόνα της επανάληψης, ή κάποιον παρεμφερή, αλλά να έχουν, από την άλλη, καλή δομή, μια ενδιαφέρουσα ιστορία ή αξιωματιμωμένους χαρακτήρες. Μπεστ-σέλερ δεν σημαίνει «καλό» ή «κακό» βιβλίο. Το καλό ή το κακό έχει να κάνει με το γούστο μας, την ιστορία της λογοτεχνίας και την επιστήμη της λογοτεχνικής κριτικής. Από εκεί και πέρα, δεν μπορούν να υπάρξουν αναλογίες ανάμεσα στην τηλεόραση και την πεζογραφία, εκτός από την παραδοχή πως οι πρώτες σαπουνόπερες (αυτέ εννοούμε όταν κάνουμε τη σύγκριση βιβλίου-τηλεόρασης) ήταν τα ογκώδη ρομαντικά μυθιστορήματα που εκδίδονταν πολλές δεκαετίες πριν την εφεύρεση, όχι της τηλεόρασης, αλλά και αυτού του ραδιοφώνου. Έντονες αναλογίες υπάρχουν ως προς τον κινηματογράφο μόνο και τις μίνι σειρές.

Υπάρχουν επαρκείς -ποιοτικά, κυρίως- αναγνώστες στην Ελλάδα;

Όλες οι χώρες με ισχυρή και παλαιά κοινοβουλευτική παράδοση έχουν επαρκείς αναγνώστες, αναγνώστες που επιλέγουν με σαφή κριτήρια ποιότητας – ανεξαρτητως είδους. Το κοινό όμως στην Ελλάδα δεν είναι μεγάλο. Απλώς αυτό. Ποτέ δεν ήταν (τα τιράζ σε εποχές που γραφόταν κατά τεκμήριο υψηλή λογοτεχνία είναι αστεία, μιλάμε για μερικές χεριές βιβλία), αλλά πλέον δεν υπάρχει καμία δικαιολογία. Ο σκληρός πυρήνας των αναγνωστών αριθμεί μερικές χιλιάδες ανθρώπους όλους κι

όλους, που δεν θα γέμιζαν καν ένα γήπεδο μεσαιας ομάδας. Δεν επαρκούν αυτοί οι καταναλωτές (το βιβλίο, θυμίζω, είναι κάτι που πωλείται, είναι καταναλωτικό αγαθό, προϊόν) για να συνεχίσει να υπάρχει μία υγιής αγορά. Ας είναι καλά οι αναγνώστριες και τα πολυσέλιδα γυναικεία μυθιστορήματα, καθώς και τα αστυνομικά βιβλία που κρατούν εν ζωή εκδότες και βιβλιοπώλες. Και τα βιβλία αυτοβοήθειας, από όσο ξέρω. Χωρίς αυτά, μαζί και με τα εικονογραφημένα βιβλία για παιδιά προσχολικής ηλικίας, οι περισσότεροι οίκοι θα κατέρρεαν.

«Το βιβλίο αφορά κυρίως το μυθιστόρημα», όπως ο ίδιος γράφετε κάπου. Γιατί οι περισσότεροι λογοτέχνες προτιμούν τις μικρότερες φόρμες;

Αν το κάνουν, το κάνουν πιστεύοντας πως γράφουν μυθιστόρημα. Δεν συμβαίνει όμως αυτό. Όχι πάντα. Πάρα πολλοί γράφουν εκτεταμένα διηγήματα που καλύπτουν όγκο νουβέλας και τιτλοφορούνται μυθιστορήματα. Αυτό είναι πρόβλημα, και όχι μόνο ειδοολογικό ή καταλογογράφησης. Είναι δομικό πρόβλημα. Κάθε ένα από τα τρία είδη έχει τους δικούς του κανόνες και τις δικές του δυσκολίες. Το μυθιστόρημα απαιτεί μεγάλη προετοιμασία, αυστηρή δομή, συνήθως πολλούς χαρακτήρες, έχει μία ροή μέσα στον χρόνο. Είναι, δε, αναγνωρίσιμο από μακριά: Από τον όγκο του. Το διήγημα είναι δύσκολο, πολύ δύσκολο, κι ας μοιάζει με το χαϊκού της πεζογραφίας, που υποτίθεται μπορεί να το γράψει ο καθένας. Είναι μία λεπτεπίλεπτη άσκηση αφαίρεσης που συνήθως προϋποθέτει μεγάλη ηλικία, πείρα και μία σχετική απομόνωση. Όσο για τη νουβέλα, ναι – τέτοιες διαβάζουμε αρκετές από Έλληνες συναδέλφους, και πολλές από αυτές είναι καλές.

Ποιους λογοτέχνες ξεχωρίζετε; Ποια βιβλία διαβάσατε πρόσφατα και σας άρεσαν;

Ξεχωρίζω όσους γνωρίζουν τόσο καλά τους κανόνες της πεζογραφίας, τους έχουν αφομοιώσει τόσο σπουδαία, που μας χαρίζουν μεγάλους τόπους για να περιηγηθούμε μέσα τους. Μεγάλες εκτάσεις. Και αυτούς που είναι μάστορες στην αφήγηση και σε παρασέρνει ο μύθος τους χωρίς να το προσέχεις καν. Η αφήγηση είναι το παν (μην πάει ο νους στο κακό: Οι περισσότεροι είναι μπεστσελεράδες, «ανυπόληπτοι»). Τα δέκα τελευταία βιβλία που διάβασα και μου άρεσαν, της πρόσφατης βιβλιοπαγωγής: Β. Α. Paris, «Πίσω από κλειστές πόρτες» (Bell), Shirley Jackson, «Ζούσαμε πάντα σ' ένα κάστρο» (Μεταίχιμο), Φίλιπ Κ. Ντικ, «Τα τρία στίγματα του Πάλμερ Έλντριτζ» (Κέδρος), Ντέιβιντ Κρόνενμπεργκ, «Αναλωμένοι» (Τόπος), James Ellroy, «Perfidia» (Κλειδάριθμος), Τομπ Ρομπ Σμιθ, «Η φάρμα» (Πατάκης), Franz Hessel, «Απόκρυφο Βερολίνο» (Κριτική), Ντον Γουίνσλοου, «Το καρτέλ» (Καστανιώτης), Jean-Marie Blas de Robles, «Το Νησί του Σημείου Νέμο» (Πόλις), Έμα Κλάιν, «Τα κορίτσια» (Ψυχογιός).

Είναι, εντέλει, το γράψιμο πολυτέλεια;

Όχι, πολυτέλεια (για όσους έχουν ελευθερία και δημοκρατία) είναι τα ταξίδια, τα γρήγορα κόκκινα αυτοκίνητα, τα ακριβά ρούχα και τα συναφή. Το γράψιμο της πεζογραφίας είναι είτε χόμπι είτε επάγγελμα. Κάποιοι το θεωρούν και τέχνη, αλλά προτού το πουν δυνατά ας σκεφτούν ότι και οι τραγουδιστές στα μπουζούκια «καλλιτέχνες» αυτοχαρακτηρίζονται. Τέχνη είναι μόνο αυτό που λένε -τις

σπανιότατες εκείνες φορές που το λένε- κάποιιο άλλοι για μας όταν εμείς έχουμε φύγει.

Ενδιαφέρον εγχειρίδιο για την αρχιτεκτονική των βιβλίων

Κυριάκος Αθανασιάδης, «Οδηγός συγγραφής» εκδ. Ψυχογιός

«Ο Κυριάκος Αθανασιάδης, υπηρετώντας το βιβλίο απ' όπου μπορεί κανείς να φανταστεί, εξαιρετικός συγγραφέας και ενδεχομένως ο καλύτερος επιμελητής, δημιουργός της ξένης σειράς *orbis literae* που έχει αφήσει εποχή, κάνει την πλέον γενναιόδωρη κίνηση», γράφει η Ελένη Γκίκα στο Έθνος.

«Συγκεντρώνει τις γνώσεις του και την εμπειρία του σε 50 κανόνες που περιλαμβάνονται στον «Οδηγό συγγραφής». Απαντώντας σε κάθε πιθανή απορία, λύνοντας το όποιο πρόβλημα, βάζοντας τις βάσεις τελικά και σκιαγραφώντας αρμούς.

Το μυθιστόρημα, εξάλλου, ας μην το ξεχνάμε είναι και αρχιτεκτονική».

«Ο «Οδηγός συγγραφής» δεν απευθύνεται μόνο σε συγγραφείς, αλλά αποτελεί ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον εγχειρίδιο για κάθε αναγνώστη που εμβαθύνει στα βιβλία που διαβάζει.

Οι 50 κανόνες αποτελούν μικρής έκτασης, αλλά περιεκτικότερα σεμινάρια γραφής».